

<https://helda.helsinki.fi>

Uudenmaan aluekehitys keskipitkällä aikajänteellä: yhtenäinen vai pitkälle eriytynyt maakunta?

Moisio, Sami

Uudenmaan liitto

2021-01-07

Moisio , S 2021 , Uudenmaan aluekehitys keskipitkällä aikajänteellä: yhtenäinen vai pitkälle eriytynyt maakunta? julkaisussa R Tuomi & J Jokelin (toim) , Uudenmaan tulevaisuuskirja: Polkuja vuoteen 2050 . Uudenmaan liitto , Helsinki , Sivut 208-212 .

<http://hdl.handle.net/10138/330365>

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

SAMI MOISIO on Helsingin yliopiston aluesuunnittelun ja -politiikan professori. Moisio tutkii niin kutsutun tieto- tai teknologiavetoisen talouden poliittisuutta, tilallisuutta ja alueellisuutta. Moisio vuonna 2018 julkaistu kirja *Geopolitics of the Knowledge-based Economy* (Routledge, London) voitti aluetutkimuksen kattojärjestö *Regional Studies Association* jakaman parhaan kirjan palkinnon (2019).

Uudenmaan aluekehitys keskipitkällä aikajänteellä: yhtenäinen vai pitkälle eriytynyt maakunta?

Uudenmaan kehitys on keskipitkällä aikajänteellä sidoksissa kapitalistisen talousjärjestelmän tulevaan kehitykseen, Suomen valtion alueelliseen kehittämispolitiikkaan, Euroopan integraation tulevaisuuteen sekä Uudellamaalla tapahtuvaan kehittämistoimintaan. Tämän lisäksi ilmastonmuutos sekä mahdolliset epidemiat, sodat, konfliktit ja kaikenlaiset muut suuret ja pienet vitsaukset voivat monin eri tavoin vaikuttaa alueen kehitykseen.

Vaikka jäsinyttä viltä yhteiskunnallisilta kriiseiltä välttyttäisiin, Uusimaa rakentuu tulevien vuosikymmenten kuluessa vähittäin uudelleen nimenomaan erilaisissa yhteiskunnallisissa voimakentissä, yhteiskunnallisten voimien päättymättömissä mitteloissa. Noissa kamppailuissa julkisen ja yksityisen välille on joskus vaikea piirtää selkeää rajaa. Yritykset pyrkivät toimimaan valtion, paikallishallinnon ja maakuntien ”läpi”. Toisaalta julkinen sääntely-ympäristö vaikuttaa oleellisesti siihen, millainen ”(markkina) paikka” Uusimaa jatkossa on.

Jos nykyisenkaltainen Suomen aluekehitys jatkuu edelleen, suurimmat kaupunkiseutomme ovat aluekehityksen hyötyjiä. Maakunnista eritoten Uusimaa kuuluu Suomen aluekehityksen voittajiin. Tämä pitää paikkansa erityisesti mikäli ”voittamisella” viitataan taloudellisen toiminnan diversiteettiin sekä laajuuteen sekä tasapainoiseen taloudelliseen ja väestölliseen huoltosuhteeseen.

Korostan kirjoituksessani vain kahta seikkaa, joilla on vaikutus siihen, millainen Uudenmaan maakunta on kolmenkymmenen vuoden kuluttua. Ensin käsittelen lyhyesti investointien merkitystä. Toiseksi arvioin sitä, millaiseen suuntaan maakunta kehittyy niin kutsutun globaalin tietointensiivisen talouden aikakaudella.

Investointien ratkaiseva merkitys

Suomen aluekehityksen historiaa tarkasteltaessa näkyy selkeästi, että valtiolta on investointipäätöksillään eli julkisen rahan liikettä ohjaamalla vaikuttanut ratkaisevasti siihen, mitkä alueet, kaupungit ja kaupunkiseudut nykypäivänä menestyvät. Julkiset investoinnit ovat ja tulevat olemaan ratkaisevia myös Uudenmaan tulevaisuuden kannalta.

Ruotsalainen hyvinvointiteoreetikko Gunnar Myrdal kirjoitti 1950-luvulla niin sanotusta kumulatiivisesta kausaatiosta, joka viittaa sekä myönteisen ja negatiivisen alueellisen kehityksen kierteisiin. Tästä näkökulmasta alueiden ja paikkakuntien kehitys on itseään vahvistavaa: negatiiviset kierteen syvenevät helposti, mutta myös positiivisen kierteen syntyminen ruokkii ikään kuin itse itseään. Kehittävät investoinnit ovat tässä keskeisiä. Investointivaje johtaa alikehityksen kierteseen, investointien kasaantuminen puolestaan tarjoaa mahdollisuuden vahvistaa myönteistä kehityskuvaa entisestään. Positiivinen kierre ruokkii helposti rohkeaa innovatiivisuutta ja yhteistyötä yli rajojen, investointivaje puolestaan helposti passivoi, johtaa apatiaan ja vaikeuttaa alueellista yhteistyötä.

Uudellamaalla pitkään jatkunut aluekehityksen positiivinen kehä on ollut sidoksissa juuri investointeihin eli rahan liikkeeseen. Missään muualla Suomessa ei ole niin mittavaa teiden, rautateiden, tietoliikenneyhteyksien, korkeakoulujen, virastojen, tuotantolaitosten, kehitys- ja tutkimusyksiköiden sekä kulttuurilaitosten verkostoa kuin Uudellamaalla. Viime vuosikymmenten väestön kasvu on johtanut uusien julkisten infra- ja muiden investointien tekemiseen sekä asuin- ja toimistorakentamiseen. Osin valtion tukema asuntorakentaminen on lisännyt alueen kykyä vastaanottaa uusia asukkaita. Tämä kehitys on ollut erityisen hyvin nähtävillä vuosien 2008–2018 välisellä ajanjaksolla, jolloin Uudenmaan väkiluku kasvoi yhden suuren suomalaiskaupungin verran eli 170 000 asukkaalla. Eritoten pääkaupunkiseudun mitattava työ- ja koulutuspaikkatarjonta on tarkoittanut sitä, että suuri osa kasvusta kohdistuu juuri tuohon Uudenmaan osaan.

Huomattavat julkiset investoinnit Uudellemaalle ovat voimistaneet rahoittajien luottamusta ja lisänneet investointihalukkuutta ja taloudellista toimeliaisuutta. Onkin tärkeää huomata, että julkisilla investoinneilla on saumaton sidos yksityisiin investointeihin: julkiset investoinnit ruokkivat yksityistä investointihalukkuutta ja päinvastoin. Erityisen kiinnostava asetelma syntyy suhteessa rakennettuun ympäristöön kuten asuntojen omistamiseen. Jos nykykehitys jatkuu, aikaisempaa suurempi osa Uudenmaan alueen asunnoista on sijoittajien omistuksessa, mikä seikka lisää spekulatiivisen pääoman merkitystä aluekehityksen yhtenä tekijänä. Ennusteen on, että kansainväliset kiinteistösijoittajat tulevat jatkossa investoimaan aikaisempaa voimakkaammin eritoten pääkaupunkiseudulle. Tuolla alueella

esimerkiksi yhdysvaltalaisten eläkerahastojen kiinteistöomistuksista tulee tulevaisuudessa mahdollisesti ”kansainvälistymisen” keskeinen muoto!

Ne Uudenmaan pienet ja keskisuuret keskukset, jotka sijaitsevat pääkaupunkiseudun välittömässä läheisyydessä ovat jatkossakin vetovoimaisia alueita. Kansalaisten preferenssit eivät tule muuttumaan niin nopeasti, että pientalovaltainen asuminen Helsingin metropolialueen ulkopuolella menettäisi tulevien vuosikymmenten kuluessa merkityksensä. Kansalaisten preferenssit eivät kuitenkaan helposti toteudu ilman rahoittajien myönteistä suhtautumista ja mittavia julkisia investointeja. Pankkien preferenssit ja riskilaskelmat vaikuttavat toisin sanoen jatkossakin oleellisesti siihen, miten Uudenmaan sisäinen aluerakenne kehittyy. On hyvin todennäköistä, että tulevien kolmenkymmenen vuoden kuluessa todistamme Uudellamaalla vielä useaan otteeseen erilaisia vastakaupungistumisen aaltoja. Raideinvestoinnit Helsingistä Lohjalle ja Porvooseen saisivat tässä mielessä aikaan mielenkiintoista dynamiikkaa.

Uudenmaan aluerakenteen tulevaan muotoon vaikuttaa oleellisesti myös se, millaisen muodon ekologinen jälleenrakennus Suomessa saa. Jälleenrakennuksen muoto rakentuu investointien kautta. Ei ole mitenkään kirkossa kuulutettu, että yhdyskunta- ja aluerakenteen kestävyys rinnastuu 2040-luvulla tiiviiseen ydinkaupunkiin. On täysin mahdollista, että Uudenmaan maaseudulla ja pienissä keskuksissa käyttämättä jäävät kiinteistöt saattavat löytää uuden elämän tulevien vuosikymmenten aikana.

Vielä vuonna 2020 on mahdollista oikeuttaa talouskasvun tavoittelu vetoamalla siihen, että aiheutetut ympäristöhaitat ja sosiaaliset kustannukset on mahdollista korjata jälkikäteen – kunhan vaurautta on luotu ensin riittävästi. Tällainen näkemys voi olla historiaa jo 2030-luvulla. Kamppailu kestäväen yhdyskuntarakenteen määrittämisestä tulee joka tapauksessa leimaamaan tulevia vuosikymmeniä Uudellamaalla. Kiista syvenee viimeistään siinä vaiheessa, kun ekologinen jälleenrakennus on nykyisen kasvuvetoisen yhteiskuntapolitiikan haaksirikon seurauksena välttämätöntä siirtää uudelle tasolle. Degrowth-ajattelun Uusimaa olisi väistämättä erilainen kuin jatkuvan kasvun varaan rakentuva Uusimaa. Mutta kohtuullisuuspolitiikankin yhteydessä julkiset ja yksityiset investoinnit ovat Uudenmaan kannalta tärkeitä.

Tietointensiivisen globaalitalouden maakuntaa jakava voima

1980-luvun lopulta lukien tietointensiivinen talous on noussut monien OECD-valtioiden poliittisten strategioiden absoluuttiseen ytimeen. Tietointensiivinen talous ei ole kuitenkaan ainoastaan yritysten temmellyskenttä. Tuon talousmuodon tarkka kehitysanalyysi paljastaa, miten valtiovalta on monissa konteksteissa edesauttanut siirtymää niin kutsutusta luonnonvaravetoisesta teollisesta yhteiskuntavaiheesta kohden tietointensiivisen

talouden vaihetta. Valtion menestys on alkanut merkitä menestystä globaalissa tietotaloudessa. Tietointensiivinen talous ymmärretään usein teknologiaan ja teknologian kehittämiseen liittyvänä ilmiönä, joka johtaa valtion kansainvälisen kilpailukyvyyn vahvistumiseen. Tämän kapitalistisen talousmuodon yhteiskuntapoliittisella luomistyöllä on ollut selkeä alueellinen ulottuvuutensa. Yleisenä huomiona voidaan sanoa, että tietointensiivisen talouden luominen on ollut suuria kaupunkeja korostava prosessi, joka on asettanut maaseutualueet sekä pienet ja keskisuuret keskukset alueellisessa kehittämistyössä sangen hankalaan asemaan.

Tietointensiivinen talous perustuu korkeasti koulutettuun väestöön, korkeaa osaamista vaativiin ammatteihin, tutkimus- ja kehitystyöhön sekä kaikkeen siihen taloudelliseen toimintaan, joka edustaa ”globaalien arvo- ketjujen” yläosaa. Nyt kamppaillaan toisin sanoen siitä, kuka kykenee houkuttelemaan alueelleen toimintaa ja työtä, joka tuottaa paljon lisäarvoa ja joka perustuu korkeisiin palkkoihin. Perinteisen korkean teknologian maailman lisäksi tietointensiiviseen talouteen yhdistetään usein esimerkiksi markkinointiin, rahoitukseen, vakuuttamiseen sekä konsultointiin liittyvät toimialat.

Uudenmaan kannalta tietointensiivisen talouden kehitys on erityisen merkittävä, sillä se jakaa maakuntaa alueellisesti. Pääkaupunkiseutu kiinnittyy jo nyt monin tavoin tietointensiivisen talouden investointeihin sekä muihin rakenteisiin. Samaan aikaan merkittävä osa maakunnasta kiinnittyy kyseiseen talouteen hyvin löyhästi. Tällä viitataan sellaiseen kehityskulkuun, jossa tietointensiivisen talouden ”ydinalueiden” ulkopuolinen alueellinen tulevaisuus rakentuu luonnonvarojen hyödyntämisen, mutta myös tietointensiivisen talouden tuottamien teknologisten innovaatioiden varassa toimivien palveluiden varaan.

Nykykehityksen jatkuessa tietointensiivinen globaalitalous jakaa Uutta maata voimakkaasti. Vuonna 2050 maakunta voi olla alueellisesti vielä nykyistäkin heterogeenisempi, kun yliopistokoulutus, kehitys- ja tutkimustoiminta sekä korkean lisäarvon aktiviteetit keskittyvät ”maailmalle kurkottavalle” Helsingin metropolialueelle. Mitä pidemmälle tietointensiivisen talouden prosessit Suomessa etenevät, sitä useammin tulemme kulemaan, miten Helsingin metropolialueen ”kilpailijat” ovat Suomen rajojen ulkopuolella. Edellä kuvaamani tietointensiivisen kapitalismin voimistama eriyttävä kehityskulku vahvistaisi entisestään prosessia, jossa Uudenmaan sisään muodostuu eräänlainen ”globaali kaupunkialue”. Talousmaantieteen kirjallisuudessa on jo yli kahdenkymmenen vuoden aikana esitetty, että tietointensiivisen globaalitalouden aikana maailma rakentuu uudelleen juuri suurten kaupunkialueiden varaan. Tällöin poliittisia jännitteitä syntyy helposti juuri näiden ”globaalitalouden moottorien” sekä valtion ja muiden territoriaalisten poliittisten toimijoiden välille.

Tietointensiivisen talouden jauhinkivien välissä Uudenmaan maaseutu asemoituu helposti paikkana, joka mahdollistaa lähinnä globaalin tietointensiivisen talouden avainosaajien asumista, työskentelyä ja elämistä koskevat elämäntapakokeilut sekä virkistäytymisen. Tällainen maaseudun mieltäminen kaventaisi voimakkaasti alueellista kehittämistä ja johtaisi maakunnan eriytymisprosessin kiihtymiseen. Olipa niin tai näin, ilman määrätietoista kehittämistoimintaa osa Uudenmaan maakuntaa saattaa joutua globalisaatiokehityksen väliinputoajaksi.

Lopuksi

Painotan lopuksi yliopistojen merkitystä Uudenmaan kehitykselle. Helsingin yliopisto sekä Aalto-yliopisto ovat esimerkkejä niin kutsutuista ankkuri-instituutioista, jotka monin eri tavoin osallistuvat Uudenmaan osaamisperustan, talouden ja hyvinvoinnin tuottamiseen niin nyt kuin vuonna 2050. Tulevien vuosikymmenten aikana noissa instituutioissa kehitetään myös uutta yhteiskuntapoliittista ajattelua ja avataan maakuntaa mielenkiintoisella tavalla muulle maailmalle. Vaikka yliopistot eivät ole luonteeltaan territoriaalisia toimijoita, niiden panos alueellisesti rajautuvien valtioiden, alueiden ja kaupunkien kehittämisessä säilyy kolmen vuosikymmenenkin kuluttua keskeisenä. ●